

Att förstå en hund

En hund är inte en människa. Att förstå en hund är att känna till en del av dess historia, från varg till hund i ett liv tillsammans med oss människor. Att förstå en hund är också att känna till en del om dess utveckling, från nyfödd valp till unghund till vuxen individ. En del av den här resan sker under en kort tid, innan vi som nyblivna hundköpare lär känna den som åtta veckors valp. Det är den här tiden vi ska titta närmare på nu.

Valpar föds i ett outvecklat stadie. De är vid födseln, blinda döva och växelvarma. De kan inte heller kontrollera tarm och blåsa på egen hand utan är beroende av att slickas av sin mor för att kunna tömma blåsa och tarm. Deras beteende är begränsat till ett antal reflexer, de kan krypa - ofta samtidigt som huvudet pendlar fram och tillbaka. Som en långsam målsökande robot söker valpen sig framåt, mot värme. När den så får fysiskt kontakt med nosen intensifieras pendlandet och den hittar slutligen spenen. När den kommer in i munnen utlöser det en annan reflex, sugreflexen. Tiken släpper ifrån sig mjölk som i en svag stråle träffar gomtaget vilket utlöser en ny reflex, sväljreflexen. Valpen suger, sväljer och blir till slut mätt. Då blir den passiv, ligger stilla medan syskonen runt omkring fortsätter sitt intensiva sugande. Sen när alla är mätta är det lugnt. Ofta kan man höra ett lugnt kvirrande av välbehag. Tiken ligger kvar på sidan och ger värme medan valparna faller in i den typiska REM sömnen, de rycker i kropparna och de kvider av välbefinnande.

Ungefär så här ser det ut de två första veckorna, valparna är helt utelämnade åt tikens omvårdnad och deras beteende består av ett antal enkla stereotypa reflexer. Men så börjar det hända saker. Under slutet av andra levnadsveckan börjar ögonen öppnas samtidigt som de blir mer aktiva i valplådan vilket får tikens intresse för valparna att tillfälligt öka.

Valparnas två första levnadsveckor kallas för den *neonatala perioden*. Den följs av den tredje veckans snabba utveckling av framför allt hjärnan som gör att de stereotypa reflexerna ersätts av den vuxnare valpens beteenden, de börjar stapplande gå runt i valplådan och de börjar ”munbrottas” med varandra. Vi kallar tredje levnadsveckan för *övergångsperioden*. Under slutet av tredje veckan börjar valptänderna framträda vilket markerar att det börjar bli dags att ge dem fast föda som komplement till modersmjölken. Nu tillbringar tiken mindre tid i valplådan mycket beroende på att valparna är så mycket effektivare på att dia.

Så under fjärde veckan börjar det hända det mer. Valparna är i början på nästa utvecklingsperiod, *socialiseringsperioden*. Några valpar börjar nu hamna utanför valplådan. Uppfödaren brukar nu ta bort en av gavlarna på valplådan så att valparna lätt kan ta sig in och ut ur lådan. Så plötsligt ser vi att hela kullen är ute på upptäcktsfärd, stapplande rör de sig runt utanför valplådan, ofta under observation av tiken som begärligt slickar i sig valparnas träck och urin. Valparna kan nu själva kontrollera tarm och blåstömning och är inte längre beroende av tikens slickningar. Ofta fortsätter hon att äta upp valparnas träck och urin så länge modersmjölken utgör en stor del av deras födointag. Förmodligen är det nedbrytningsprodukter från mjölken som får tiken att städa upp.

Vi ser nu allt oftare att tiken lägger sig ner och ger di utanför valplådan och det föregås ofta av att valparna tar initiativet, de följer efter henne och gnyr uppfodrande...ge oss mat!

I samma takt som valparna blir mer motoriskt utvecklade blir dessa kontakter intensivare och de försöker allt oftare dia även när tiken står upp. Och vid fem veckors ålder kan dessa uppvaktningar bli rätt intensiva, i synnerhet i stora kullar där man tydligt märker konkurrensen mellan valparna.

Avvänjningen börjar

Under de första veckorna var det tiken som initierade kontakt till digivning, nu är det allt oftare valparna som tar initiativet och denna uppvaktning kan bli rätt hårdhänt. Kom ihåg att valparnas mjölk tänder, små men sylvassa, har vuxit ut. De är också rätt väl motoriskt utvecklade och de leker intensivt med varandra, ofta i form av kampekar där de skoningslöst biter varandra i nacken. Någon empati från det skrikande syskonet finns det dock inte och de visar aldrig underkastelse mot varandra. Kommer man loss från syskonets grepp ger man bara igen.

När tiken lägger sig ner kommer de alla rusande, det är matdax. Konkurrensen mellan valparna gör att de blir hårdhänta, de biter och drar i spenarna när de ivrigt försöker dia och vi ser att det gör ont på tiken. Hon morrar till och griper syndabocken över nosen eller huvudet vilket får valpen att gnyende dra sig undan. Lyckas hon inte freda sig reser hon sig och går undan.

Digivningen nu under femte veckan en rätt hastig affär. Ofta sker det med tiken stående på initiativ från valparna. En valp kommer fram och försöker dia, tiken morrar och visar tänder vilket valpen inte reagerar på. Då griper hon häftigt och bestämt syndabocken över huvudet vilket får den att dra sig undan. Snart ska valparna lära sig att när mamma visar tänder och morrar är hon inte att leka med, då får man se upp.

Allt oftare ser vi nu att tiken går omkring och tuktar valpar utan att det har föregåtts av att de försökt dia. Hur ofta tiken på det här sättet tuktar valparna under avvänjningen kulminerar vid sjätte, sjunde levnadsveckan för att sen bli allt mindre vanligt. Förklaringen är att valparna nu har fått lära sig att visa respekt. När "morsan" visar tänder och när hon morrar får man se upp, annars åker man på en "propp". Tiken har med andra ord fått kontroll över valparna och vi ser henne allt oftare ligga ner och sova tillsammans med dem, väl medveten om att hon kan avstyra ett diförsök med en lätt morring.

Respekt

Avvänjningen leder till två saker. Dels att valparna lär sig innebörden av tikens hot, när hon morrar och visar tänder. Dels att de lär sig visa respekt. När vi senare fostrar valpen använder vi handen där tiken använde munnen, vi tar den i nacken och vi uttalar ett bestämt NEJ. Vi gör detta några gånger och snart har valpen lärt sig innebörden av

förbudsordet och vi behöver inte fysiskt tillrättavisa den, det räcker med vårt NEJ för att stoppa ett oönskat beteende.

Hur mycket vi behöver ta i kan variera. Valpar som fostrats under avvänjningen behöver vi nästan inte alls ta i, det räcker med ett bestämt tonfall för att de ska förstå. Andra, som inte fostrats av tiken, måste vi kanske ta i rätt ordentligt för att polletten ska trilla ner.

Tikens lek med valparna

Uppfödaren brukar ofta släppa ut valparna på tomten för att de ska bli lite mer miljöberikade. Är tiken med lekar hon ofta med valparna, jagar efter dem, griper dem över nacken och släpar runt dem. Det ser nästan lite otäckt ut och av den utsatta valpens gnyende förstår vi att den inte är helt tillfreds med behandlingen. Det ser nästan ut som den här hårdhänta behandlingen är en sorts hanteringsövning, med syfte att göra dem mer robusta. Det är därför ofta den till synes mest försiktiga av valparna som blir föremål för denna hantering.

Tikar är olika

Nu ser det inte alltid ut som jag beskrivit det. Det finns tikar som helt tappar intresset för sina valpar redan då de blivit tre veckor gamla. Vissa tikar tuktar inte alls sina valpar utan vill bara bort från dem när de är för påstridiga. De tikar som lär valparna respekt är också de som umgås mest med valparna. De sover ofta tillsammans och de deltar ofta i valparnas lek.

En tik som får flera kullar uppträder inte heller alltid lika mot dem. En förklaring kan givetvis vara att de får erfarenhet och just därför ändrar sitt beteende. En annan kan vara att kullarna är olika och att tiken anpassar sitt beteende efter hur valparna är. Har man en stor kull med påstridiga livliga valpar är tiken mer hårdhänt än om det rör sig om en liten grupp fogliga och mindre livliga valpar. I det sammanhanget har kullstorlek betydelse. Att ha tio valpar eller en ensamvalp innebär en stor skillnad för tiken. Just enkullsvälpar blir därför sällan fostrade under avvänjningen, de blir liksom bara bortskämda.

I avsnittet om valptester talade vi om att beteendet vid åtta veckors ålder inte förutsäger hur hunden blir som vuxen. Det betyder också att tikarnas sätt att fostra sina valpar visserligen påverkar deras beteendet vid åtta veckors ålder men det behöver inte ha någon avgörande bestående effekt på beteendet senare i livet. Däremot kan det påverka hur lättfostrad valpen blir i sitt nya hem. Det finns dessutom en rashygienisk aspekt att tänka på. Tikar som uppvisar kraftigt avvikande modersbeteende, som till exempel är inte bryr sig om dom, visar rädsla för sina valpar eller i värsta fall till och med biter ihjäl, bör fortsatt inte användas i avel. Hunden är vårt äldsta levande kulturarv och vi är skyldiga kommande generationer att bevara viktiga naturliga beteenden.

Tikens sätt att ta hand om sin valpkull lär oss hur hundar kommunicerar med varandra. Tiken fostrar sina valpar att kunna underkasta sig, att det finns faror, att klara smärta.

Det här är sådant som vi har nytta av då vi får hem vår 8 veckors valp. Den måste lära sig vad som är rätt och fel. Om tiken hanterar valpen genom att greppa den med sin käft, måste valpen få lära sig hur vi människor gör när vi säger ifrån av någon anledning.

Det är vår skyldighet som hundägare att överta tikens roll när det gäller fostran. Det handlar om trygghet och tillit.